

УДК 330.1(477)

Федорченко О.К.¹, Атинакова В.Р.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»

² студ. гр. РТ-317 НУ«Запорізька політехніка»

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших проблем в країні. Вивчення даної проблеми дуже важливо, бо вона більш, ніж актуальна. Саме тіньова економіка перешкоджає розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та негативно позначається на її міжнародному іміджі. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб.

Наявність тіньового сектора стає глобальною проблемою сучасності. Щоб зрозуміти як подолати проблему, потрібно зрозуміти її причину. В Україні вирішальну роль у його розвитку зіграли повільні темпи і непослідовність економічних перетворень, тому тіньова економіка виступає не тільки і не стільки причиною, скільки наслідком деформації легальної економіки.

Тіньова економіка – фактично не контрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних

цінностей, тобто такі соціально-економічні взаємини між окремими громадянами, соціальними групами щодо використання діючих форм власності в корисливих особистих і групових інтересах, які приховуються від органів державного управління і самоврядування, громадськості.

Тіньова економіка з метою досягнення високого рівня прибутків незаконно збільшує тіньові прибутки, створюючи тіньовий капітал шляхом використання тіньової зайнятості населення, здійснення тіньових бартерних угод, маклерства, фіктивних фінансових операцій.

Так, наприклад, четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції на 2018 рік. Такі перші результати дослідження стану тіньової економіки в Україні, що провела компанія Ernst & Young.

Практика економічного розвитку багатьох країн світу свідчить про існування в них тіньової економіки навіть за умов розвинених ринкових відносин. Але особливо гостро проблема тінізації постає в країнах, де відбуваються зміни соціально-економічних відносин.

Нещодавнє дослідження "Зниження рівня тіньової економіки України через використання електронних платежів" були презентовані під час робочої зустрічі з представниками низки державних органів, що відбулася у Національному банку України. Ernst & Young провела подібні дослідження у 33 країнах світу, серед яких Чеська Республіка, Польща, Словенія, Словаччина, Хорватія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Сербія та інші країни. Історично рівень тіньової економіки серед зазначених країн коливався від 10,1% до 26,9% від обсягу ВВП. За результатами дослідження української економіки, 846 млрд гривень або 23,8% від офіційного ВВП за 2018 рік, перебуває в тіні, з них: 19,7% ВВП (702 млрд грн) становить готівкова тіньова економіка, 4,1% ВВП (144 млрд грн) - домашнє виробництво товарів для власного кінцевого використання, тобто - негрошова тіньова економіка.

Одним з рішень країна бачить безготівкові розрахунки, що може досягти однієї з цілей - легалізація трудових відносин і загалом економічної активності в країні. Найбільший потенціал у розвитку безготівкових платежів наразі полягає у заохоченні до цього суб'єктів господарювання, насамперед малого та мікро підприємництва, зокрема через здешевлення для них платіжної інфраструктури.

Дослідження розділяє "готівкову тіньову економіку" на "наслідкову" та "пасивну", залежно від того, хто від неї вииграє. У так званій "наслідковій тіньовій економіці" дві сторони угоди отримують вигоду від неї, наприклад, при оплаті готівкою замовник не вимагає рахунку та отримує знижку, а постачальник, не реєструючи транзакцію,

заощаджує на податкових витратах. У так званій "пасивній тіньовій економіці" вигоду від неї отримує лише продавець цього товару чи послуги, який, наприклад, продає товар за готівку без чеку і не сплачує податки. Дослідження в Україні свідчить, що більше чверті (26,2%) обсягу "готівкової тіньової економіки" (це 5,3% ВВП або 190 млрд гривень) - це "наслідкова тіньова економіка", де ініціаторами розрахунку готівкою є обидві сторони - і продавець, і покупець. А решта (73,8%) загального обсягу української тіньової економіки (або 14,4% ВВП – 512 млрд грн) - це "пасивна тіньова економіка", ініціатором якої є продавець. Стимулювання безготівкових електронних розрахунків має суттєво зменшити саме рівень "пасивної тіньової економіки".

Електронні платежі є потужним драйвером прозорої економіки. Завдання щодо детінізації економіки продовжує залишатися актуальним для України. Завдяки зниженню обсягів тіньової економіки, для функціонування якої необхідний виключно готівковий ресурс, зростатиме і загальний рівень економіки нашої країни. Адже безготівкові кошти залишатимуться в економіці, а отже, будуть працювати на її розвиток. Зокрема, опосередковано це сприятиме зниженню вартості кредитування населення та бізнесу, подальшому прогресу валютної лібералізації. Від прозорого ведення бізнесу зростатиме також база оподаткування, тобто відбудеться зростання надходжень до державного бюджету.